

ELS ORÍGENS DE L'ESPLAI A SABADELL, 1940-1968¹

ÒSCAR CARBONELL COSTA

Els grups d'esplai, tal com els coneixem avui, amb un funcionament de cap de setmana (alguns diari), excursions puntuals, colònies i campaments, tot i ser una cosa totalment consolidada i normalitzada, tenen una història relativament curta. L'esplai com a tal (i amb aquest nom propi), té poc més de 30 anys.

L'objectiu d'aquest article és veure que els grups d'esplai que al llarg dels anys 70 es popularitzaren i s'escamparen per tots els barris de la ciutat tenien uns precedents (tot i no ser descrits com a tals) en la dècada anterior. I és que a partir dels anys 1967-68, des del Servei de Colònies de Vacances de Barcelona² s'organitzaren els «Clubs d'Esplai» tot plantejant-se, per primera vegada, pautes de funcionament, mètode, planteig i organització per continuar al llarg del curs la tasca educativa que fins aquell moment només es feia a l'estiu. A Sabadell, aquest fet provocà que les diferents iniciatives

d'educació en el temps lliure que es portaven a terme arrellessin amb el nom de «grups d'esplai», amb la novetat que, superant totes les condicions econòmiques, socials i culturals, s'arribava per primera vegada a la majoria de barris de la ciutat.

ELS PRECEDENTS (POSTGUERRA I ANYS 50)

Per les circumstàncies polítiques del moment, en començar la dècada dels anys 60, només hi havia dos àmbits on es podien dur a terme activitats de lleure infantil. Un era el de l'església catòlica i l'altre el de les joventuts del règim franquista. A Sabadell, en el primer cas, s'hi trobaven els escoltes i les Colònies Parroquials. En el segon, el Frente de Juventudes i després l'OJE. Fins a la dècada dels anys 50, aquests grups es movien i nodrien les seves activitats amb infants que procedien en la seva immensa majoria de la zona centre de la ciutat (Centre, Creu Alta, Gràcia, la Cobertera...).

¹ Aquest article forma part d'una recerca més àmplia, *Aproximació a la història de l'educació en el lleure i l'esplai a Sabadell (1939-1990)*, realitzada a partir d'una iniciativa d'Esplais Catalans (ESPLAC), la Coordinadora d'Esplais Cristians de Sabadell (CECS) i el Moviment d'Esplais del Vallès (MEV), que rebé el suport de l'Ajuntament de Sabadell.

² El Servei de Colònies de Vacances de Barcelona és una entitat creada des del Bisbat de Barcelona el 1965 a partir del Secretariat de Colònies. L'any 1967, comença a funcionar la Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai, que agrupa els Serveis de Colònies de Vacances dels Bisbats de Catalunya.

L'ESCOLTISME

L'escoltisme³ dels anys 50 estava format per una sèrie de famílies de tradició catòlica i catalanista lligades a l'Acadèmia Catòlica. Fou des d'aquesta institució que l'any 1932 nasqué l'Agrupament Sant Bernat de Menthon, fundat per Mn. Lluís Carreras per influència de Mn. Batlle, íntim amic a la Lliga Espiritual de Montserrat a Barcelona. A pesar de les vicissituds de la guerra i la postguerra, l'Agrupament no continuà les activitats fins a la reobertura de l'Acadèmia l'any 1949, amb totes les precaucions del moment, entre les quals les de constar com una secció excursionista, no dur distintius que els identifiquessin com a tals... per evitar-se així enfrontaments amb la Falange.

En aquests primers anys, la majoria dels pares que portaven els fills a l'escoltisme eren de procedència mitjana i alta, vinculats a l'Acadèmia Catòlica d'abans de la guerra per tradició familiar i d'ideologia catalanista i no renunciaven a oferir una educació als seus fills amb aquests principis, tot rebutjant tant els mètodes de la Falange com els de l'Acció Catòlica d'aquests primers anys.

LES COLÒNIES PARROQUIALS

Un altre focus d'activitats infantils van ser les parròquies. Tot i que en la més immediata postguerra el règim i l'Església es presentaven com un tot homogeni, vencedors de la guerra, no serà fins a la dècada dels anys 50 que començaran a aparèixer algunes iniciatives puntuals a partir de l'Aspirantat de l'Acció Catòlica i que culminaran de manera conjunta amb les Colònies Parroquials l'any 1955.⁴

Fins l'any 1954, les colònies no eren una ex-

periència comuna de les parròquies de Sabadell, sinó la iniciativa d'una sèrie de rectors particulars que de manera quasi individual organitzaven colònies d'estiu com a activitat de final de curs de l'Aspirantat d'Acció Catòlica de la seva parròquia.⁵ A partir de l'estiu de 1955, però, es produí una unificació d'esforços per organitzar-les; un sol rector s'encarregà de coordinar-les, difondre-les i buscar el suport econòmic necessari per a portar-les a terme.

Durant el període 1956-1959, s'utilitzà la rectoria de Gallifa, cedida com a casa de colònies i on hi havia destinat Mn. Josep Dalmau, antic vicari de Sabadell. Els torns cobrien els mesos de juliol, agost i setembre, amb 6 o 7 tandes de no més de 30 nois (tots procedents de l'Aspirantat de cada parròquia) i una participació total que voltava, cada estiu, els 200 nois, tots de sexe masculí.

Cap a finals dels anys 50 les colònies foren superades per la realitat. Aquest fet obligà a fer un replantejament general del seu funcionament a tots nivells; la demanda de nois superava amb escreix les previsions inicials, la casa de Gallifa no podia assumir la demanda, al mateix temps que les obres d'adequació de la rectoria s'enduien el poc superàvit que les colònies generava. A aquest fet s'hi afegí una preocupació del clergat per convertir l'obra de les colònies en una tasca ciutadana; això significava, d'una banda, integrar torns femenins perquè les noies poguessin anar de colònies, i de l'altra, superar l'àmbit restringit de la parròquia i l'Aspirantat amb l'objectiu d'integrar-hi altres sectors de la ciutat. A més a més, pel que fa a l'organització de les colònies, tot el seu pes requeia en una sola persona que s'encarregava de tot. Cap a finals d'aques-

³ Sobre la història de l'escoltisme a Catalunya es pot consultar el llibre d'Albert BALCELLS, Genís SAMPER, *L'Escoltisme català (1911-1978)*, Barcelona: Barcanova, 1993. 384 p. En el cas concret de Sabadell no hi ha cap història escrita, tot i que pot consultar-se E. ARÚS MOLINS, «Notes i comentaris per a la història de l'Escoltisme a Sabadell», ponència presentada a la Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 7, maig de 1971.

⁴ Aquestes primeres experiències foren possibles en aquests moments gràcies al marge més o menys legal que donà la firma del Concordat entre l'Estat Espanyol i el Vaticà

l'any 1953, pel qual les institucions dependents de l'Església podien desenvolupar lliurement el seu apostolat sota la dependència de la jerarquia eclesiàstica.

⁵ Aquestes activitats tenien com a referent les antigues Colònies Escolars que durant l'estiu es portaren a terme a la nostra ciutat, des de l'any 1913 fins al 1937. Sobre les Colònies Escolars i la institució que hi havia al darrere, la Lliga d'Higiene Escolar, es pot consultar la primera part del llibre de J. ARAN I SURIOL, *Colònies de Vacances de Sabadell (1912-1983)*, Sabadell: l'autor, 1984.

ta dècada, ja es veia que l'organització i el funcionament de les colònies que havien concebut els vicaris de Sabadell l'any 1955 havia quedat obsoleta per les circumstàncies. S'havia de projectar de nou.

EL FRENTE DE JUVENTUDES

Amb el triomf de les tropes franquistes l'any 1939, s'imposava una nova realitat per als infants de Sabadell totalment desconeguda fins en aquells moments, ja que el moviment falangista a la ciutat era totalment inexistent abans de la guerra. Tot i això, en els primers moments, l'Organización Juvenil, dividida en «Pelayos», «Flechas» i «Cadetes», superà els 2.000 afiliats. Els motius d'aquest èxit foren deguts a la necessitat de la població i dels seus fills d'acostar-se als vencedors en un moment de repressió general i indiscriminada molt forta; igualment, pertànyer a l'organització comportava contrapartides materials (entrades gratuïtes a espectacles esportius i culturals, per exemple) i això, en un moment de penúria econòmica, de restriccions de tot tipus i fins i tot de fam, era important. Tot i això, el nivell ideològic d'aquests primers afiliats era nul.⁶

Les primeres disposicions del nou règim afectaren tot allò existent d'abans de la guerra, les Colònies Escolars desaparegueren i el nou règim confiscà tot el que tenien. Igualment, les entitats que col·laboraven en el seu manteniment (Ajuntament i Caixa de Sabadell) foren obligades a sustentar els campaments de les FET i de les JONS.

La Falange d'aquests primers anys aspirava a estructurar i a controlar tota la població infantil talment com si fos un exèrcit. La constitució del Fren-

⁶ En el *Resumen de la labor realizada por el Frente de Juventudes* del període 1939-1942, hi podem llegir: «La novedad de la Organización (Juvenil) atrajo a un gran número de camaradas que acudían a nuestro cuartel desconociendo el verdadero sentido de servicio y sacrificio de nuestro Movimiento», dins *Boletín de Información Local de FET y de las JONS*, (16 Enero 1942), (AHS).

⁷ «...No es solo el campamento de la Organización Juvenil un centro de veraneo, sino que dentro de él, se lleva un plan trazado, de manera que fortaleciendo el cuerpo del joven camarada, alternando con el descanso, la dureza de los diferentes ejercicios, que le enseña la doctrina base del Estado imperial y revolucionario, el sentido religioso y militar de la vida nacional-sindicalista,

te de Juventudes, el 6 de diciembre de 1940, significà la consolidació de l'organització, ja que a part d'esdevenir l'obra predilecta del *Caudillo*, obligava l'enquadrament de tots els infants i joves de 7 a 21 anys, a la vegada que integrava l'existent «Sección Femenina» i s'introduïa a les escoles amb les «Centurias Escolares». Però on es forjava millor la nova doctrina falangista era en els campaments d'estiu.⁷

Aquests seran els anys més durs quant a la militarització dels sectors infantils i juvenils. *Flechas de España*, el suplement de la delegació comarcal de l'Organización Juvenil de Sabadell, esdevé una revista amb un alt contingut militar, plena d'eslògans feixistes adreçats als joves («Queremos que nuestra juventud sea una unidad de batalla al servicio de la Patria» o «Tu vida la justificarás sirviendo a la Patria y a la Falange...»)⁸, marxés, parades militars, formació nacionalsindicalista... tot exaltant el paper d'Alemanya i Itàlia en la guerra que es desenvolupa a Europa, talment com si aquesta fos la continuació de la guerra viscuda a Espanya; la División Azul és l'exemple de la «nova» joventut espanyola.

La fi de la guerra i el triomf de les forces aliades provocaran en el si del règim franquista una desvinculació ràpida dels elements més feixistes. A partir d'aquest moment i amb l'obertura cap a altres sectors, la Falange anirà perdent la influència que tenia, en aquest cas en favor d'una Església catòlica emergent. A Sabadell, a mitjan anys 50, van perdent el pes que tenien en molts camps de la vida local. Molts dels militants que en la més immediata postguerra s'afegiren als vencedors se n'anaren desentenent.⁹ Les seves activitats en el camp infantil es limitaven a poc més d'un centenar d'afi-

se i se forja de manera que puede ser en el futuro el hombre apto al servicio de España...», «Campamentos», *Flechas de España, Suplemento de la Delegación Comarcal de O.J. de Sabadell* dins *Boletín...* (29 Junio 1940), (AHS).

⁸ Les cito a tall d'exemple, la revista n'està plena. *Flechas de España* (22 Noviembre 1942), (AHS).

⁹ En una entrevista a Burrull, com a destacat membre de la jerarquia de les joventuts franquistes, s'hi reflectia aquesta situació:

«Macià Mercader: - (...) Más, hay un aspecto más molesto que es el que existen militantes del Movimiento que no se preocupan o llegan a prohibir el ingreso de sus hijos en el Frente de Juventudes.

liats «Flechas» (tot i que el total del Frente de Juventudes era més nombrós), que seguiran fent exaltació pública, sobretot en les diades de *San Fernando* (patró dels joves falangistes) i en les quals es feien grans parades amb exercicis gimnàstics davant la jerarquia oficial, partits de futbol, grans misses amb assistència de tots els sectors de la Falange, ben enquadrats i amb la camisa blava ben planxada, que era el que agradava al règim.

A la dècada dels anys 50 hi ha un enfrontament constant entre el franquisme i l'Església per controlar els infants i joves locals amb un èxit evident dels sectors catòlics.¹⁰

EL CONTEXT EN LA DÈCADA DELS ANYS 60

A la ciutat de Sabadell, el principal canvi es produeix per la constant arribada de nova població, empesa per les possibilitats de feina que la indústria local oferia. Aquest fet es traduí en un creixement descontrolat (per la nul·la previsió) i l'aparició de nous barris autoconstruïts (els anomenats «suburbios») més enllà dels límits de la ciutat (Ca n'Oriac, Can Puiggener, Torre-romeu, Can

Rull...). Si l'any 1940 la ciutat comptava amb un cens de 47.831 habitants, l'any 1950 es passava a 59.494 i el 1960 s'arribava als 105.152.¹¹

No serà fins aquesta dècada, i sobretot a partir de l'impacte que provocaren les riuades de 1962, que les condicions de vida d'aquests nous sabadellencs i la situació dels barris es posarà damunt la taula. Fou en aquestes circumstàncies i amb Antoni Llonch a l'alcaldia (1960-65), que es farà front per primera vegada als problemes urbanístics i socials que patia la ciutat. El tarannà del nou alcalde, i del nou equip municipal,¹² facilità la predisposició a la recerca de solucions amb la implicació d'importants sectors econòmics i empresarials locals.¹³

Serà també a mitjan anys 60, quan començaran a produir-se tímides mobilitzacions populars. A partir del moment que a escala individual el problema de l'habitatge es va mínimament solucionant i la capacitat de consum augmenta (a base de fer jornades de treball de deu i dotze hores), els veïns començaran a mobilitzar-se, ja fos reivindicant els problemes que col·lectivament pateixen, o per organitzar alguna festa popular al carrer. D'a-

Burrull: - Es un DEBER de todo militante el llevar a sus hijos al Frente de Juventudes, sin forzar nunca su voluntad, pues al contrario ¿Qué espíritu de captación y proselitismo puede algar? Además creo que respecto a esto ya existen unas normas obligatorias dictadas por la Secretaría General» dins Aquí Estamos: Portavoz de la Juventud Falangista de Sabadell (Enero 1955). (AHS).

¹⁰ En la tesina de M. MARÍN I CORBERA, *Franquisme i poder local. L'Ajuntament de Sabadell, 1939-1979*, Memòria de Doctorat, Universitat Autònoma de Barcelona, 1990, f. 105, es fa esment d'aquesta rivalitat existent. En una conversa amb el mateix Josep Burrull, aquest afirma: «Tenien (els grups catòlics) una resistència passiva que es va transformant en activa a través del temps. Tots els col·legis confessionals catòlics que abans tenien una col·laboració amb el Front de Joventuts van passar a no tenir-li i tenir-li una oposició, uns passiva, els altres activa. És clar que això va produir una falta de gent allà i que la gent del Front de Joventuts dels últims temps fos molt més de col·legis nacionals que no pas de col·legis religiosos. Per què? Perquè existia una oposició en aquest tema (l'enquadrament juvenil) que no va agradar potser en el fons mai gaire tot i que en el Front de Joventuts també eren catòlics, apostòlics i romans. A la que l'estat va treure la pressió sobre aquests temes la col·laboració va passar pràcticament a ser zero en crear altres coses que van establir competències.»

¹¹ J. MACIÀ MERCADER, *150.000 sabadellencs*, Sabadell: Ajuntament de Sabadell, 1968, p. 15.

¹² «En aquest consistori ja no dominen els ex-combatents, ex-captius o cinquenacolumnistes varis, sinó que està format per militants del catolicisme de postguerra, antics membres del «Frente de Juventudes», fabricants, industrials de rams diversos (...) i sindicalistes de la CNS majoritàriament. Comença a haver-hi els que són genèricament «franquistes» sense cap altre matis polític dels que estan en joc dins el règim.» M. MARÍN CORBERA, p. 174.

¹³ Aquests sectors econòmics i empresarials es vincularan a partir dels anys 1957-58 a l'Associació Catòlica de Dirigents amb l'objectiu de formar «empresaris solidàriament cristians, capaços de crear i dirigir empreses modèliques en l'àmbit econòmic i social». J. CASAÑAS, *Càritas Sabadell. Un termòmetre de la inquietud social en la història recent de la nostra ciutat*, Sabadell: Edició Càritas de Sabadell, 1999, p.12. D'aquest grup sorgiran les grans iniciatives socials que es portaran a terme en els anys següents amb el suport implícit de les principals institucions de la ciutat (l'estudi «Planificació de los Servicios Sociales de la ciudad de Sabadell 1961-1962», per exemple, comptà amb el patrocini de l'Ajuntament, l'Associació Catòlica de Dirigents, la Caixa d'Estalvis de Sabadell, la Cambra Oficial de Comerç i Indústria, Càritas de Sabadell, la constructora VISASA i el Gremi de Fabricants).

questes primeres mobilitzacions s'aniran forjant, a partir d'aquests moments, els moviments populars dels barris de Sabadell, que, en molts casos, acabaran per constituir-se en associacions de veïns.¹⁴

Molts dels centres on la gent començarà a organitzar-se serà al voltant de les parròquies, ja que era l'única alternativa a l'estructura oficial del règim franquista. Aquestes parròquies, s'impregnaren dels nous corrents de l'Església (sobretot per la influència del Concili Vaticà II), i es produirà una confluència entre l'Església, la realitat dels barris i dels seus habitants obrers, que portarà, per mitjà de l'HAOC (els adults) i la JOC (els més joves), a la formació ideològica i política dels obrers, que serà determinant al llarg dels anys 70.¹⁵

ELS MOVIMENTS INFANTILS A LA DÈCADA DELS 60

La principal novetat d'aquests anys 60 és l'esclat dels moviments infantils vinculats a l'Església (escoltisme i Colònies Parroquials), que ja s'apun-tava a finals de la dècada anterior, i un retrocés en el Frente de Juventudes local, a pesar de l'aparent intent de renovació.

L'ESCOLTISME

La característica principal de l'escoltisme en aquesta època és la seva aparició a la llum pública amb una incidència quasi exclusiva entre els infants del centre de la ciutat. L'escoltisme deixarà de ser en aquests anys una activitat restringida per ampliar-se a diverses parròquies i escoles religioses, amb la qual cosa augmenta el nombre d'infants que participen en les activitats i actua cada vegada més obertament.

Tot plegat portarà que, a diferència d'uns anys abans, en els quals no reeixiren els diversos intents d'iniciar Agrupaments a la Puríssima, a Gràcia o a

¹⁴ Sobre l'origen de l'associacionisme veïnal, vegeu M. RODRIGO ALHARILLA, *Los movimientos sociales en Sabadell (1965-1979)*, treball inèdit, Sabadell, 1994 (BCES).

¹⁵ La JOC (Joventut Obrera Catòlica) jugà un paper molt important en la ideologització i la conscienciació dels joves obrers dels barris més marginats, davant els problemes de tot tipus que els envoltaven. Sobre els seus orígens a Sabadell, Andreu Castells, els situa al 1955 al barri de Torre-

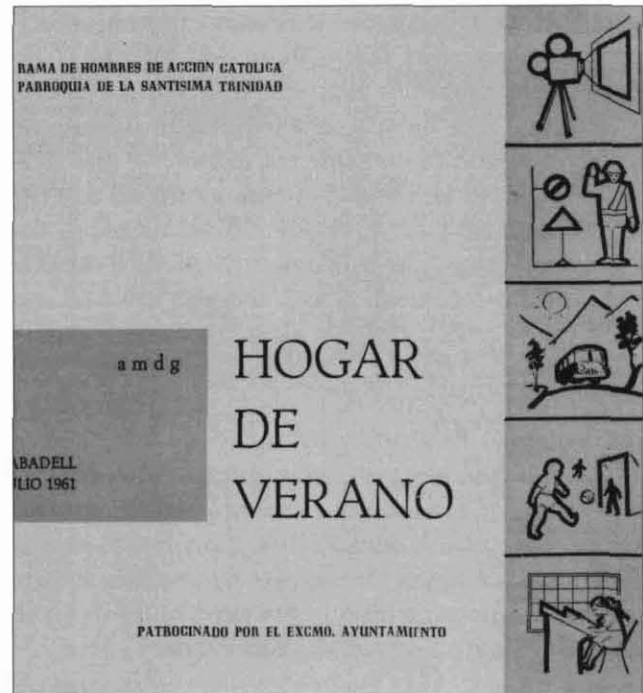

FIGURA 1. Portada del díptic del primer Cursillo Hogar de Verano, organitzat per la Parròquia de la Stma. Trinitat. (AHS. AM. Cultura, exp. 194/1961).

la Creu Alta, al llarg dels anys 60 aniran apareixent nous agrupaments que començaran amb èxit les activitats. L'any 1962, a partir de la Congregació Mariana, s'organitzà l'Agrupament Mare de Déu de la Salut, que després d'estar-se als locals que la Congregació tenia a la Rambla, passaren a situar-se als Salesians de Sant Oleguer. Igualment a Can Rull aparegué l'Agrupament Sant Antoni de Pàdua, que s'instal·là a la parròquia del mateix nom.

Pel que fa als agrupaments femenins, l'any 1966 sorgí l'agrupament Baigorri, vinculat a la Parròquia de la Trinitat, que dos anys més tard esdevindrà l'Edelweis i que es trobava situat en uns locals del carrer de Sant Josep.

romeu. «Ribera i Antoni Sorolla, diuen que les JOC eren els grups de pressió dels barris. Feien reunions, analitzaven els problemes que tenien les empreses on treballaven i als barris: barraquisme, misèria, racionament, fam...» A. CASTELLS, *Sabadell, informe de l'oposició*, Vol. VI, «El franquisme i l'oposició sabadellenca, 1939-1976», Sabadell: Edicions Riutort, 1982-1983, p. 27.35.

Tot i la importància de l'escoltisme com a entitat educadora en el temps lliure dels infants, el fenomen escolta només es produïa als barris del centre, a excepció feta de l'Agrupament Sant Antoni de Pàdua. I és que l'escoltisme era considerat una activitat de sectors benestants o, com a mínim, de gent adinerada en el qual no tenien cabuda els estrats socials més baixos (que a la ciutat d'aquells moments eren molt nombrosos). A Sabadell no s'havia fet cap experiència escolta dirigida als infants de les barriades, amb una realitat completament diferent a la dels infants del centre de la ciutat, tot i haver-hi al barri de Can Rull un agrupament escolta. Aquesta situació s'explicaria per un fet que no es produïa en cap altre barri de nova creació; l'existència d'un nucli important de població de procedència catalana que no pertanyia a les onades migratòries de després de la guerra, sinó que era anterior i força aliè als problemes que vivien els nouvinguts.¹⁶

COLÒNIES DE VACANCES DE SABADELL

El curs 1959/60 els responsables de les Colònies Parroquials de Sabadell realitzaren un estudi sobre les colònies,¹⁷ tot plantejant-se el seu futur a partir de les necessitats que en aquests moments es tenien, ja que el funcionament ideat a mitjan anys 50 pels rectors de les parròquies de Sabadell s'estava superant per les necessitats i s'havia de renovar. És en aquest moment quan l'entitat s'estructura amb un organisme directiu, encarregat del funcionament de les colònies, que es proposa com a objectiu principal la construcció d'una casa de colònies que satisfés les demandes que tenien.¹⁸

A partir d'aquest moment, les colònies aniran deixant de ser una activitat pròpia de les parròquies del centre de la ciutat i dels nens de l'Aspirantat de

l'Acció Catòlica per anar-se convertint en una «obra ciutadana» de la qual se'n podien beneficiar tots els infants i joves de la ciutat, inclosos els sectors que vivien a les barriades o suburbis. Aquest fet es pogué dur a la pràctica amb el funcionament definitiu de la casa de Canyamars l'estiu de 1963.

A partir d'aquest moment, s'anirà extingint el model de Colònies Parroquials que fins llavors havia funcionat i que l'estudi de 1960 es proposava superar. Amb aquestes colònies es trencava la relació tanda-parròquia que caracteritzava el seu funcionament i s'organitzaven les tandes per edats, a la vegada que augmentava espectacularment la presència d'infants de barriada que a mitjan anys 60 arriben a ser la meitat dels assistents; aquestes xifres se superen cap al final de la dècada.¹⁹ Les inscripcions es faran fins l'any 1966 a les parròquies i a partir d'aquesta data passarà a centralitzar-se a l'Acadèmia Catòlica. Així, el nombre d'infants que participaven en les colònies anirà en augment i arribarà al nombre màxim de 732 participants (d'ambdós sexes) l'any 1967 amb un total de 96 monitors.²⁰ A part de les pròpies colònies organitzades des del servei de Colònies de Vacances, a final dels anys 60 hi haurà, a més a més, colònies amb base parroquial, tandes reservades a la JOC durant el període de vacances laborals i la tanda que organitzava l'Escola Nocturna de la Puríssima.

Pel que fa als monitors que anaven de colònies en aquests anys 60, aquests provenien de les parròquies i de les escoles religioses i es reclutaven cada estiu a través de coneixences o simplement del boca a orella, i a diferència de l'etapa anterior en què havien tingut un pes important, el nombre de seminaristes havia disminuït considerablement. Igualment i des del 1961, s'organitzaren els primers curssets i

¹⁶ «Muchos de sus habitantes son catalanes; son las catalanes que fueron a vivir allí des de sus principios. Este núcleo central lo forman un conjunto de familias que viven bien, son un poco retraídos e independientes, y hasta un poco hepáticos.» J. ARÚS MOLINS, *Un sector de Sabadell: Can Rull*, tesina núm. 29, Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa, Sabadell, 1965, p. 43. (BCES).

¹⁷ SERVEI DE COLÒNIES DE VACANCES DE SABADELL, *Estudi sobre les Colònies de vacances de Sabadell*, treball inèdit, Sabadell, 1960. (AHS).

¹⁸ La Caixa de Sabadell edificà la casa de Colònies de

Mas Silvestre a Canyamars i cedí la seva gestió a les Colònies de Vacances de Sabadell. Fou dissenyada per l'arquitecte Josep M. Martorell, fill del pedagog Artur Martorell, que tingué molt en compte les condicions que havia de tenir la casa i les seves funcions com a casa de Colònies.

¹⁹ El 1967, hi participen 429 infants de barri, en comparació als 303 provinents del centre de Sabadell, a la vegada que es beneficien de beques, totals o parcials, 196 infants. J. ARAN I SURIOL, p. 155.

²⁰ «Evolució estadística de les Colònies de Sabadell (1952-1983)», dins el llibre de J. ARAN I SURIOL, p. 257.

xerrades dirigits principalment als monitors de les colònies, però que eren obertes a tothom.²¹

En els grups d'aspirants de cada parròquia, les colònies d'estiu esdevenien l'incentiu central a la seva activitat de curs. Però en aquests anys, s'anava fent més palès com l'Acció Catòlica no responia a les necessitats educatives i pedagògiques que les colònies i les activitats de curs de l'aspirantat demanaven. Per això, es buscà informació del que es feia en altres països (sobretot a França i a Bèlgica) i s'acabà copiant el model francès dels «Cors Valents».

Els *Coeurs Vaillants* eren un moviment infantil francès organitzat des dels sectors eclesials més progressistes de l'Església francesa. La introducció dels Cors Valents en l'àmbit infantil responia a un rebuig que certs sectors d'Església tenien cap al funcionament de l'Acció Catòlica oficial i posaven en pràctica altres experiències que funcionaven en països propers, ja que en aquests anys tenien molt èxit els mètodes pedagògics apostòlics que venien de França i Bèlgica. Fins i tot s'arribà a fer alguna sortida a França per veure sobre el terreny el seu funcionament, però el fet que moltes vegades fossin iniciatives individuals restaven futur a aquestes activitats. Tot i això les activitats que es portaren a terme al principi dels anys 60 anaven firmades pels Cors Valents i s'allargaren durant alguns cursos. Aquestes activitats, eren més o menys comunes entre totes les parròquies de la ciutat i estaven coordinades entre elles.

²¹ L'any 1961, s'organitzaren les primeres a l'auditori de la Caixa d'Estalvis en les quals participaren reconeguts ponents: Jordi Galí parlà de «La pedagogia activa», Mn. Joan Batlles parlà del «Què són les colònies de vacances» i Josep M. Montserrat de «Les tècniques de colònies». Hi hagué també un curs de primers auxilis a càrrec de Rosa Ten a la Guarderia infantil que la mateixa Caixa de Sabadell tenia a la plaça del Vallès. A partir d'aquí, aquesta experiència es repetí. L'any següent, les colònies organitzaren unes converses de monitors dirigits pel pedagog Alexandre Galí i encara es recomanava assistir a unes altres del Dr. Folch i Camarasa que es portaren a terme al Centre Parroquial de la Puríssima.

²² A Sabadell, Macià Mercader, delegat especial de la Joventut, exposava aquesta nova situació en el pregó del «XX Aniversari del Frente de Juventudes y Semana Juvenil de San Fernando» de 1961, en què afirmava: «...A los veinte años el Frente de Juventudes inicia una nueva etapa creando en su seno una Organización Juvenil Española dotada de excelentes

LA ORGANIZACIÓN JUVENIL ESPAÑOLA

El 18 de juliol de l'any 1960, es reformava a nivell de l'estat espanyol l'estructura infantil i juvenil del règim franquista tot promulgant-se uns nous estatuts per a l'Organización Juvenil Española, integrada dins el Frente de Juventudes, una organització que en aquestes alçades històriques recordava massa el franquisme de primera hora. Aquests nous estatuts pretenien ser una posada al dia de l'estructura franquista i a la vegada un rentat de cara del Frente de Juventudes,²² que en el cas de Sabadell, es trobaven en un retrocés general.

Tot i aquests canvis, l'organització a Sabadell no aixecarà mai més el cap. Durant la dècada dels anys 60 l'afiliació de l'OJE no sobrepassà mai els dos centenars de membres,²³ la meitat dels quals eren «flechas», que corresponien als infants fins a 14 anys i que a l'estiu anaven de campaments a les Arenes. Tot i això, en aquests campaments, hi participaven molts escolars reclutats de les escoles nacionals i que no eren pròpiament afiliats.

Amb motiu de l'escassa implantació entre els infants i els joves, no tenien més remei que anar-los a captar a l'únic lloc on encara podien arribar, l'àmbit de l'escola pública nacional. El principal problema que tenien, però, és el de no arribar a les classes benestants que portaven els fills a les escoles religioses privades, ja que aquest àmbit estava controlat per l'església i en tenir cada vegada més suport, augmentava la rivalitat i en conseqüència els conflictes.²⁴

medios de formación y actuación; se incorpora a las corrientes internacionales ingresando a la UNESCO e intercambiando afiliados, experiencias y métodos con otras organizaciones juveniles extranjeras; se adapta a las vivencias de 1961 —tan distintas a las de 1940, en todo el mundo— y crea nuevas actividades, nuevos programas de formación, incorpora padres y maestros a la labor intensa de sus hogares, moderniza sus instalaciones, fomenta en su mayor grado las especialidades culturales y artísticas y principalmente cuida el desarrollo de la personalidad de los muchachos confiriéndoles nuevas y mayores responsabilidades de mando, de organización y proyección...». AHS, Frente de Juventudes (d'ara endavant FJ), (Capsa 49).

²³ Les dades d'afiliació, apareixen puntualment en algun paper dispers a les capsas consultades a l'AHS, FJ, *Salidas, 1954-69 i Salidas, 1959-63*, (Capses 9 i 10).

²⁴ «En algunos centros privados religiosos esta Delegación se ha visto obligada a intervenir de forma correcta y legal pero enérgica, por algunas anomalías comprobadas y por algunos in-

En aquests primers anys de la dècada dels anys 60, es posà en pràctica des de la Delegación de Juventud l'Acción Escolar i la Misión Juvenil Escolar. El projecte, pactat amb la delegació de Cultura de l'Ajuntament de Sabadell, consistia en la participació en la vida escolar a nivell intern (Acción Escolar), ja fos a través de les activitats d'educació física o la Formación del Espíritu Nacional; com en l'horari extraescolar (Misión Juvenil Escolar). Aquesta darrera consistia en una sèrie d'activitats de dissabte a la tarda i diumenge al matí dirigida per instructors de l'OJE.²⁵

Aquesta situació de retrocés, i d'una incidència social nul·la, portava al fet que les joventuts del règim a Sabadell es nodrissin principalment d'infants i joves procedents de barriades i escoles nacionals, que participaven en els campaments o activitats puntuals de l'organització, però que en cap cas eren els futurs «mandos» o dirigents que havien de comandar la futura societat falangista. Aquesta situació, deguda a l'enfrontament amb l'Església (l'única institució que podia organitzar activitats pel seu compte i enquadrar els joves al seu si), fou una constant fins a la fi del franquisme.

L'APARICIÓ DELS BARRIS EN LA DÈCADA DELS ANYS 60

La problemàtica que generaven els nous barris (urbanístics, socials, culturals, d'integració...), començaren a preocupar alguns sectors de dirigents industrials de la ciutat i provocaren un canvi d'actituds amb el que estava passant al seu voltant. Si

cidentes con afiliados de la OJE...». AHS, FJ, Informe de la Delegación Local Especial de Juventudes al Pleno del Consejo Local del Movimiento, (Capsa 49).

²⁵ Segons el *Plan de cooperación con la Delegación de Cultura del Excmo. Ayuntamiento de Sabadell* aquestes activitats consistien en «...Aparte de juegos, deportes, radiofonismo, aeromodelismo y prensa en el aspecto cultural cabe destacar los juegos de ciudad, que desarrollan en el muchacho el interés hacia la historia y los hombres de Sabadell, mediante una ingeniosa combinación de pistas, adivinanzas, visitas y datos históricos.» AHS, FJ, (Capsa 49).

²⁶ Rogeli Duocastella, apunta que «Si no se lleva a cabo una acción en este sentido de promoción de comunidades (responsabilizant les masses per mitjà d'associacions fetes a la

fins llavors les consciències es tranquil·litzaven amb obres de caritat i beneficència, es començava a veure que això no solucionaria els problemes dels nous ciutadans i els seus barris i que tal com estaven, podien esdevenir un polvorí amb conseqüències que podien, més o menys, intuir-se.²⁶ D'aquí que des de finals dels anys 50 i principis dels 60 es portessin a terme una sèrie d'accions preventives per avançar-se als esdeveniments.

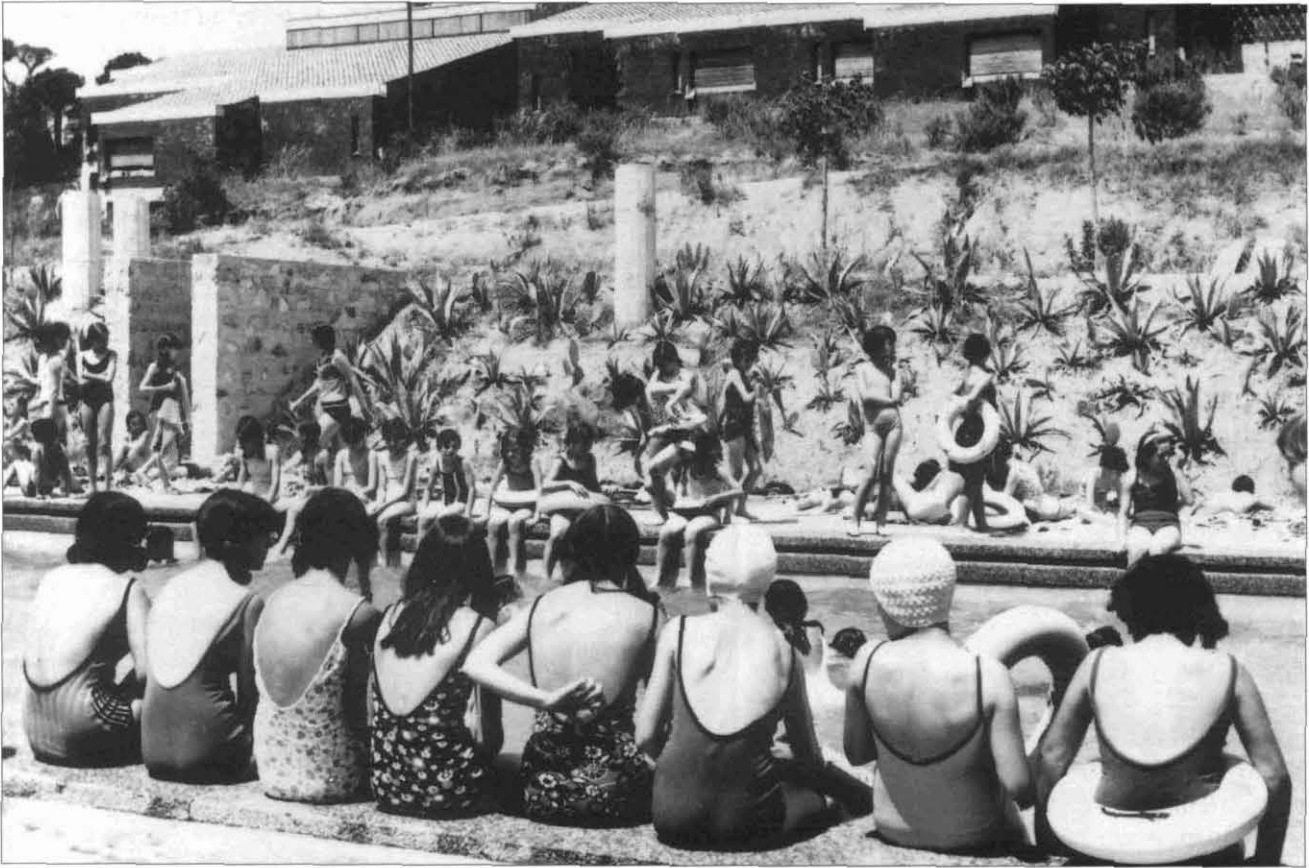
Així, en aquesta línia, trobem que l'any 1957 es constituí l'Escola d'Assistents Socials Sabadell-Terrassa promoguda per l'Institut Sallarès i Pla amb l'objectiu de formar assistents socials per a les ciutats de Sabadell i Terrassa, ambdues amb greus problemes d'integració. Aquesta Escola s'ubicà a la mateixa seu del Gremi de Fabricants de Sabadell i es vinculà a l'Església Catòlica en passar a dependre del Bisbat de Barcelona.²⁷ A les alumnes (que sempre foren de sexe femení) se les preparà amb els principis de la Doctrina Social Catòlica i s'inspiraren en el Catolicisme Social, molt en voga en aquells moments en llocs com Bèlgica o França; països que algunes alumnes arribaren a visitar per veure experiències d'intervenció social. De l'Escola d'Assistents Socials Sabadell-Terrassa, sortiran totes les assistents socials que al llarg dels anys 60 i principi dels 70 portaran a terme una intervenció social a molts barris de Sabadell.

Una altra institució que jugà un paper important fou Càritas,²⁸ una entitat dependent de l'Església que aparegué a Sabadell el Nadal de 1960 amb l'objectiu d'ajudar la gent més necessitada.

seva mida), no nos extrañemos entonces que estas masas de desarraigados que se producen en los suburbios se inclinen por la solución marxista.» R. DUCASTELLA, *Planificación de los servicios sociales en la ciudad de Sabadell (1961-1962)*, Sabadell: Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa, Agrupació Escolta Sant Bernat, 1963, p. 196.

²⁷ Per seguir el tema de l'assistència social a Sabadell, pot consultar-se el llibre de P. PORCEL I OMAR, *Vint anys d'assistents socials al Vallès Occidental*, Terrassa: Editora Pedagògica del Vallès, 1980. 208 p.

²⁸ Recentment ha aparegut un llibre sobre la història d'aquesta institució local. Joan CASAÑAS, *Càritas Sabadell. Un termòmetre de la inquietud social en la història recent de la nostra ciutat*. Sabadell: Edició Càritas de Sabadell, 1999. 185 p.

FOTOGRAFIA 1. Nenes a la piscina de la casa de colònies de Canyamars. Mitjan anys 60. Autor: desconegut. (AHS)

Tot i el seu component caritatiu dels seus orígens, aviat prengué un compromís a partir de la realitat dels barris de Sabadell (ja que els seus problemes no es solucionaven amb almoïna) i a través d'aquesta entitat les assistents socials arribaren a la majoria de barris de Sabadell.²⁹

La funció principal de les Assistentes Socials als barris consistia a cercar líders veïnals que iniciessin, (amb la seva ajuda i suport) la dinamització dels barris des del centre mateix d'aquests, a la

vegada que intentaven normalitzar les moltes situacions conflictives que s'hi generaven. I és que en aquests barris de nova creació hi anaven a parar persones amb distinta procedència social, de lloc d'origen, de costums,... que feien a vegades una convivència un xic delicada. Igualment, exercien tasques d'interlocució davant d'organismes oficials o de qui fos per solucionar els problemes puntuals que els habitants patien tant individualment com col·lectivament.

²⁹ En una circular interna d'aquesta entitat citada per Carme Obradors per explicar l'origen de la seva tasca assistencial, s'afirmava: «... Que ha llegado el momento de la promoción personal y comunitaria. Que una pura acción benéfica es incompleta y poco humana. No debemos limitarnos a ayudar en situaciones negativas, sino que debemos colaborar en el desarrollo de situaciones positivas, para tratar de mejorarlas. Que es necesario orientar todos nuestros esfuerzos a la promoción de ba-

rrios y suburbios, transformando los seres de estas colectividades en comunidades sociales. Para ello, Cáritas tiene el proyecto de establecer en cada barrio de Sabadell una Asistente Social para lograr esta integración del individuo en la sociedad...». C. OBRADORS DOMÈNECH, «El suroeste de Sabadell (barrio de Campoamor)», Tesina núm. 8, Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa, Sabadell, 1964, p. 9-10. (BCES).

L'EDUCACIÓ EN EL TEMPS LLIURE ALS BARRIS

Una nova iniciativa a partir de la qual es portaren a terme activitats de lleure infantil de manera organitzada i que tingueren molt èxit als barris, aparegueren en aquests moments. Fou a partir de l'actuació de les assistents socials, que situades a diferents barris de la ciutat, organitzaren durant els mesos d'estiu una sèrie d'activitats infantils perquè els nens i nenes no s'haguessin d'estar tot el dia al carrer; eren els populars «Cursillos de verano».

Tot i la ràpida popularització dels «cursillos» als barris, aquests foren una adaptació d'una activitat que sorgí a Sabadell de la Parròquia de la Trinitat anomenada «Cursillo hogar de verano», el primer dels quals es va fer l'estiu de 1961, i que comptava amb el patrocini de l'Ajuntament de Sabadell.³⁰ Aquesta activitat servia perquè els infants que no anaven de vacances, «aprofitessin» els mesos d'estiu amb un combinat d'activitats educatives i lúdiques i no es quedessin al carrer sense res a fer.³¹

Pel que fa als barris, l'única cosa que es feia en èpoques de vacances escolars eren les anomenades

³⁰ Antecedents d'aquest «Hogar de verano» són a Girona quan acabada la Guerra Civil els tradicionals Casals d'Estiu que funcionaven en aquestes terres des de l'any 1917, adquiriren aquest nom. «Els Casals d'estiu se suspengueren durant la guerra, i no se'n féu cap intent de represa fins a 1940, quan mossèn Eduard Puigbert, guiat per Evarist Feliu, demanà a l'Ajuntament que li cedís uns locals del Col·legi Verd per fer-hi Casal a les tardes. Així obrí les portes el que va anomenar-se Hogar de Verano para Niños.» Pere P. SOLER, *L'educació en el lleure a Girona*, Girona: Universitat de Girona-Llibres del segle, 1995, p. 216. A Sabadell hi ha barris, com el cas de Can Puiggener, en què aquestes activitats d'estiu, primer com a «cursillos» i amb la democràcia com a Casals d'estiu, no s'han deixat de fer mai.

³¹ Segons el díptic, «...el niño que ha estudiado durante un curso, tiene derecho a un merecido descanso, sin olvidar asimismo, que la indolencia y la desocupación son sumamente perjudiciales por cuanto son el germen de muchos desórdenes.» Per això aquest curset pretenia ser «un combinado de amenas lecciones especiales, con tiempos de sana expansión y esparcimiento. El alumno recibirá clases cinematográficas de geografía e historia, comentadas por el profesor. El estudio alternará con excursiones y visitas culturales, aprovechándose tales salidas para las clases al aire libre o especializados. Se prestará atención a un conocimiento que algún día será asignatura obligatoria en los centros docentes: el estudio de los señales de tráfico. Es preciso poner todos los medios para evitar tantos accidentes. Se atenderá la ne-

«Guarderías escolares», en les quals els mateixos mestres de les escoles nacionals continuaven amb la classe oberta en període de vacances. Això no ho feien, però, de manera altruista sinó que feien una sol·licitud a l'Ajuntament per poder mantenir l'aula oberta a la vegada que no deixaven de cobrar el seu sou.³² En aquestes sol·licituds s'argumentava el fet que els pares dels nens de les barriades eren persones treballadores i que havien de deixar els infants al carrer. També és palpable que moltes vegades els mateixos professors no tenien res a fer durant el llarg període de vacances escolars.

LES ASSISTENTES SOCIALS I ELS «CURSILLOS DE VERANO»

Fou a partir de l'estiu de l'any 1962 i al barri de la Concòrdia, que es va fer per primera vegada un «Cursillo de verano»,³³ amb un funcionament molt similar al «Hogar de verano» que organitzaven des de l'estiu anterior a la parròquia de la Trinitat. L'assistenta social M. Carme Valls treballava en aquest barri per encàrrec de VISASA, empresa constructora que edificà el barri.³⁴

cesidad que el niño tiene de moverse y jugar. El juego organizado fortalece el cuerpo y fomenta la personalidad y la sociabilidad. Se designará un tiempo a los alumnos y alumnas para hacer los trabajos de vacaciones que les hayan impuesto sus respectivos colegios...». AHS, Arxiu Municipal (a partir d'ara AM), Cultura Exp. 194/1961, *Hogar de Verano. Centro Parroquial Stma. Trinidad*, díptic-programa.

³² Al llarg dels anys 50 i al principi dels 60 cada estiu molts mestres sol·licitaven a l'Ajuntament continuar les classes. AHS, AM, Cultura, *Expedients Guarderías de verano*, diversos anys.

³³ «...Los Cursillos Infantiles de Verano son los que han despertado más interés entre los vecinos. Surgieron ante el problema que crean, especialmente entre las familias obreras, las vacaciones escolares. En el barrio, durante esta época los niños se pasan prácticamente el día en la calle sin ninguna clase de control. Las clases del cursillo se celebran por las tardes y consisten en una hora de repaso y tres de juegos dirigidos en el campo. Todos los cursillos se han financiado con las cuotas abonadas por los cursillistas...», C. VALLS I CORBERA, «Trabajo social en un barrio (Concòrdia)», Tesina núm. 40, Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa, Sabadell, 1963, p. 89. (BCES).

³⁴ Viviendas de Sabadell, SA (VISASA) era una empresa immobiliària privada, constituïda l'any 1959 per una sèrie d'empresaris locals pertanyents a l'Asociación Católica de Dirigentes, que després s'incorporarien a Càritas i més tard a la Caixa d'Estalvis de Sabadell. El més curiós d'aquesta em-

FOTOGRAFIA 2. Grup d'infants participants als campaments d'estiu del CAU de la Concòrdia al Moli del Perer (Moià), agost de 1969. Aquest era el quart estiu que el grup organitzava campaments. Autor: Joan Franquesa.

Des de mitjan anys 60, aquests cursets es van estenent entre diversos barris de la ciutat. L'any 1965, es féu el primer curset al barri de les Termes, organitzat per l'assistenta social Margarida Bedós i el 1966 es realitzà per primera vegada a Ca n'Oriac, organitzat per l'assistenta social Carme Crous

presa és que, a part de la pròpia construcció dels habitatges, incloïa una sèrie de serveis a les seves promocions. En el cas de la Concòrdia hi entrava l'assistenta social, local social, petit parc infantil i garatges, amb el lloguer dels quals es finançaven les activitats socials del barri.

³⁵ Es presentà una instància a l'Ajuntament demanant la col·laboració de la Guàrdia Urbana per fer les classes de trànsit i les piscines del Club Natació Sabadell, en què es deia: «(...) queriendo la Agrupación de Vecinos de Can Oriach organizar una convivencia para niños de 8 a 12 años, durante el mes de agosto próximo y a la que piensa denominar «Cursillos

i l'Agrupació de Veïns.³⁵ També hi ha constància que en aquest mateix estiu, des de l'Associació de Veïns dels «Grupos Arrahona» es demanà l'ús del Gimnàs Municipal i la col·laboració de la Guàrdia Urbana i que des del barri del Poblenou de la Salut hi hagué un intent de realitzar un curset que sem-

de Verano» siendo lugar donde tiene intención de desarrollar estos cursillos en el bosque de Can Deu propiedad de la Caja de Ahorros de Sabadell y las actividades que piensa desarrollar serán: juegos dirigidos, concurso de dibujo, trabajos manuales, charlas culturales, lecciones de tráfico y actividades deportivas.(...). AHS, AM, Cultura, Expt. 5/1966, *Cursos de Verano de distintos barrios de la ciudad*. També se'n fa referència en el treball d'A. SEGURA, F. VILCHES, *Historia de los barrios de la zona norte*, treball inèdit, Sabadell, 1986, p. 29-30, (BCES) i per la *Revista de Can Oriach* d'aquestes dates.

bla ser que no s'arribà a fer. És probable que en aquest barri l'organitzés la mestra municipal Irene Medina, per un requeriment que li feia l'Ajuntament relacionat amb el curset.³⁶

A partir de l'any 1967, però, aquests «cursillos» deixen de ser una iniciativa de barri més o menys generalitzada per convertir-se en un projecte comú de la majoria dels barris de la ciutat. D'aquest estiu, hi ha un informe molt complet³⁷ en el qual es reflecteix la vinculació d'aquests cursets amb les associacions de veïns³⁸ i les assistents socials, ja que algunes hi consten com a responsables o participant-hi com a monitores i eren alumnes de l'Escola d'Assistents Socials que seguien els cursets com a pràctiques de l'Escola.

Aquest curset de l'estiu de 1967 es fa als barris de Ca n'Oriac, Can Rull, les Termes, Campoamor, Torre-romeu, la Creu de Barberà, la Concòrdia, Can Feu i Can Puiggener amb la participació total de 570 infants i 37 monitors.

En la valoració final que es fa d'aquests cursets, hi consten una sèrie de mancances, sorgides segurament per la manca d'una tradició i una metodologia en l'organització d'activitats infantils en el lleure. Hi consta la dificultat que tenen alguns barris per realitzar activitats amb infants de diferents edats, les dificultats de relació entre nens i nenes (la coeducació en aquells moments era una cosa molt excepcional), el treball en equip i es constata una preocupació dels mateixos monitors

³⁶ AHS, AM, Cultura, Exp. 5/1966, *Cursos de ...*

³⁷ Aquest informe, «Cursillos Infantiles de Verano: Sabadell. Resumen 1967», forma part del treball *Canyamàs 67*, «Informe de la tanda de «Colònies de Vacances» del 4 al 18 d'agost, preparat per l'equip de monitors», treball inèdit, Sabadell, 1967.

³⁸ «Por lo general el cursillo se ha desarrollado en los locales de las Asociaciones de Vecinos y en su defecto —u otras causas— en algunas escuelas del barrio», «Cursillos Infantiles de Verano: Sabadell. Resumen 1967», p. 3, dins *Canyamàs 67*.

³⁹ «Por unanimidad han afirmado, que es necesaria la realización de un movimiento infantil durante todo el curso, para ir continuando la labor educativa que se ha empezado en el cursillo. Algún centro apunta que lo harían si hubiese alguna subvención.» «Cursillos Infantiles de Verano: Sabadell. Resumen 1967», p. 7, dins *Canyamàs 67*.

⁴⁰ D'aquestes activitats, n'era responsable Joan Franque-

per la seva formació. Les propostes que es fan al mateix informe per millorar els «cursillos» passen per la formació de monitors, el suport de l'Ajuntament (tant a nivell material com econòmic), la necessitat d'establir criteris unitaris a tots els barris (que en aquests moments, tot i la coordinació no hi són) i acaben plantejant la necessitat de continuar la tasca de l'estiu en un moviment infantil de curs.³⁹

Aquest darrer punt permet entreveure fins a quin punt els «cursillos» que es feien en molts barris van crear una base tant a nivell d'infants i joves com de monitors per tirar endavant «grups d'esplai» que pocs anys després es popularitzarien per barris i ciutats de Catalunya, ja que en aquests moments ni existia la paraula «esplai» per anomenar les activitats infantils en el temps lliure, ni hi havia una metodologia concreta que definís aquestes activitats.

EL PRIMER GRUP INFANTIL ORGANITZAT

Tot i això, al mateix barri de la Concòrdia es feien des de l'any 1965 activitats infantils regulars, que sense rebre el nom d'esplai —que encara no existia com a tal— seguien el model que es popularitzarà anys més tard.⁴⁰

El més curiós, però, és que quan alguns veïns del barri es plantejaren l'organització d'algun grup infantil, es pensés en l'únic model que en aquells moments existia: l'Escoltisme. Tot i plantejar-se crear un agrupament escolta, aviat ho descartaren,

sa, que explicava així l'aparició d'un Club Infantil: «Desde la primavera pasada tenemos una nueva actividad en el barrio, que, como debieran ser todas, ha sido la cristalización de una necesidad sentida. Se trata de un Club Infantil (ellos lo llaman «La Tribu»), en él tienen cabida todos los niños y niñas de 8 a 12 años. Decimos que era una necesidad sentida por cuanto era más que frecuente, encontrarse a los pequeños por la calle siempre con la misma pregunta: ¿Cuándo haremos un concurso? ¿Cuándo haremos juegos? ¿Por qué no salimos al campo?. (...) La idea es despertar en ellos el sentido del compañerismo y la comunidad, esto se conseguirá mediante la práctica de gran variedad de actividades. Dentro de estas actividades podemos destacar como las más importantes los juegos organizados, juegos de equipo, excursiones concursos, cantos, trabajos manuales, teatro, etc...». «Solo para menores» *Concordia. Boletín informativo*, núm. 11, (Octubre 1965).

perquè l'Escoltisme era molt elitista i no lligava amb la realitat d'un barri com el de la Concòrdia.

Les activitats que realitzaren aquells primers anys tenien ja uns mínims plantejaments educatius i es programaven activitats de cap de setmana i sortides.⁴¹ El mateix estiu de 1966, faran els primers campaments com a moment culminant de l'activitat de curs.

LA IRRUPCIÓ DE L'ESPLAI

L'aparició del primer esplai a Sabadell, reconegut amb aquest nom, no es produirà fins el 28 de setembre de 1968 quan apareix el Grup d'Esplai La Roda com a iniciativa d'un grup de monitors que havien participat en una tanda de colònies a Canyamars a l'estiu de 1968.⁴²

Serà a partir d'aquest moment, i amb el Grup d'Esplai de La Roda com a model a seguir, que els grups infantils dels diferents barris de la ciutat s'escamparan com a grups d'esplai a partir de dos nuclis concrets: un, el de les Colònies de Vacances de Sabadell i l'altre el dels «Cursillos de verano».

L'Esplai a Sabadell –igual que a Barcelona i altres ciutats de la seva àrea metropolitana– arrelarà a partir d'aquest moment a les barriades com una alternativa d'educació en el temps lliure a l'Escoltisme, ja que aquest era vist com una pràctica dels fills de les famílies amb un determinat nivell econòmic en el qual no entraven els grups socials més desfavorits. Així, en el cas de Sabadell, el creixement i la consolidació dels grups d'esplai es produirà en detriment de les formes tradicionals d'activitats infantils, Escoltisme i Colònies de Vacances, entitats que entraran en crisi a partir dels anys 70.

⁴¹ «Esta sección dedicada exclusivamente a que los niños se eduquen en una forma de vida tipo comunitaria, ha hecho desde mayo de 1965 dos reuniones semanales, en la que los juegos, cantos, charlas y trabajos manuales se barajan amigablemente. Una vez al mes se hace una excursión. Los monitores de este grupo de chiquillos hemos reunido ya a los padres para cambiar impresiones, esperamos continuar estas reuniones.» «Sección Infantil», *Concordia. Boletín informativo*, núm. 13, (Marzo 1966).

⁴² Aquest grup fou impulsat pel capellà Joan Busquets que, destinat a Sabadell el maig de 1968, participà en unes Colònies del Servei de Vacances de Sabadell el mateix estiu

Mentre l'Escoltisme i les Colònies de Vacances aniran perdent efectius, que moltes vegades aniran a parar als esplais, aquests se n'ompliran i arribaran als diferents barris de la ciutat, tot consolidant un ampli moviment que arribarà a mitjan anys 70 a coordinar-se entorn de la Coordinadora de Grups d'Esplai de Sabadell (GES).

BIBLIOGRAFIA

AGRUPACIÓ DE VEÏNS DE LA CONCÒRDIA. *40 Aniversari 1959-1999*. Sabadell: l'autor, 1999.

Joan ARAN i SURIOL. *Colònies de Vacances de Sabadell (1912-1983)*. Sabadell: l'autor, 1984. 291 p.

Elvira ARÚS MOLINS. «Un sector de Sabadell: Can Rull». Tesina núm. 29. Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa. Sabadell. 1965. (BCES)

Ramon ARÚS MOLINS. «Notes i comentaris per a la història de l'Escoltisme a Sabadell». Ponència presentada a la Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 7 maig 1971.

Albert BALCELLS, Genís SAMPER. *L'Escoltisme català (1911-1978)*, Barcelona: Bacanova, 1993. 384 p.

Joan BUSQUETS. Entrevista personal. 16 desembre 1998.

CANYAMÀS 67. «Informe de la tanda de «Colònies de Vacances» del 4 al 18 d'agost, preparat per l'equip de monitors». Inclou: «Cursillos Infantiles de Verano: Sabadell. Resumen 1967». Treball inèdit. Sabadell. 1967.

Joan CASAÑAS. *Càritas Sabadell: Un termòmetre*

de 1968. A Sabadell, el nom d'esplai l'importa el mateix Busquets, ja que havia estat treballant a les barraques de Montjuïc amb en Joaquim Franch, on havia muntat una mena de grup infantil anomenat Club d'Esplai. Els Clubs d'Esplai naixien l'any 1968 com a iniciativa del Servei de Colònies de Vacances per continuar durant l'any la tasca educativa començada a les Colònies de Vacances. Aviat, però, esdevingueren una alternativa al moviment escolta (alternativa, no oposició), ja que en aquells moments hi havia molta gent que no volia estar dins el moviment escolta, que en rebutjava l'úniforme, la promesa, ... Joan BUSQUETS, Entrevista personal, 16 desembre 1998.

de la inquietud social en la història recent de la nostra ciutat. Sabadell: Càritas de Sabadell, 1999. 185 p.

Andreu CASTELLS I PEIG. *Sabadell, Informe de l'oposició*. Vol. VI, *El franquisme i l'oposició sabadellenca, 1939-1976*. Sabadell: Edicions Riutort, 1982-1983. 22.1-25.44 p.

EL CAU/ LA LLAR DEL VENT. *Més de 25 anys d'esplai a la Concòrdia*. Sabadell: l'autor, 1992.

Rogeli DUOCASTELLA. *Planificació de los servicios sociales en la ciudad de Sabadell (1961-1962)*. Sabadell: Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa: Agrupació Escolta Sant Bernat, 1963. 210 p.

Joaquim FRANCK. *Clubs d'esplai per a infants i adolescents. El cicle de l'any*. Barcelona: Hogar del Libro, 1969.

Juan MACIÀ MERCADER. *100.000 sabadellenses*. Sabadell: Ajuntament de Sabadell, 1961. 60 p.

Juan MACIÀ MERCADER. *150.000 sabadellenses*. Sabadell: Ajuntament de Sabadell, 1968. 147 p.

Martí MARÍN I CORBERA. «Franquisme i poder local. L'Ajuntament de Sabadell 1939-1979». Memòria de Doctorat. Universitat Autònoma de Barcelona, 1990. 338 f.

Carme OBRADORS DOMÈNECH. «El suroeste de Sabadell (barrio de Campoamor)». Tesina núm. 8. Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa. Sabadell. 1964. (BCES).

Pilar PORCEL I OMAR. *Vint anys d'assistents socials al Vallès Occidental*. Terrassa: Editora Pedagògica del Vallès, 1980. 208 p.

Martín RODRIGO ALHARILLA. «Los movimientos sociales en Sabadell (1965-1979)». Treball inèdit. Sabadell. 1994. (BCES).

Andreu SEGURA, Francesc VILCHES. «Historia de los barrios de la zona norte». Treball inèdit. Sabadell. 1986. (BCES).

SERVEI DE COLÒNIES DE VACANCES DE SABADELL. «Estudi sobre les colònies de vacances de Sabadell». Treball inèdit. Sabadell. 1960. 32 f. (AHS).

Pere SOLER. *L'educació en el lleure a Girona*. Girona: Universitat de Girona-Llibres del segle, 1995.

Dionís TORRUELLA I COMERMA. *Colònies de Vacances de Sabadell 1952-1991*. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1993. 36 p. (Quaderns de la Fundació Bosch i Cardellach, 69).

M. Carme VALLS I CORBERA. «Trabajo social en un barrio (Concordia)». Tesina núm. 40. Escuela de Formación Social Sabadell-Terrassa. Sabadell. 1963. (BCES).